Scientific quarterly (scientific-research article) of Islamic world political research
Vol. 13, No. 4, Winter 2023, 73-93
DOI: 10.21859/priw-130404

The effect of the nationalism ideology of the Sadr movement in the process of forming the Sauron coalition

Fateme Jorjoran[1] **Mohamadreza Hatami**[2] **Ahmad Bakhshayesh ardestani**[3]

Date of Received: 2023/05/28 **Date of Acceptance**:2023/10/27

Abstract

In order to succeed in the 2018 Iraqi elections, the Sadr political movement, led by Moqtada Sadr, was able to prove its power in the Iraqi political arena by using the ideology of nationalism. This movement was seeking to expand its political position and penetrate deeper into the Iraqi society by adding a strong element of national identity in the path of reconciliation with allies, which was previously unimaginable in terms of the worldview of the Sadr trend. The adoption of the ideology of nationalism was able to remove the political weakness of the Sadr movement in the path of achieving political goals to a large extent, and facilitated the path to achieve them, and expanded the circle of supporters of this movement by using motivational discourse. The main question that we are trying to answer in this article is, what was the impact of the Arab-Iraqi nationalist thought in the process of forming the Sauron coalition? As an original religious leader, the leadership of the Sadr movement,

1. PhD student, Department of Political Thought, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. fatemeh.jorjoran@gmail.com

2. Professor, Department of Political Science, Payam Noor University, Tehran, Iran. (responsible Author) m.hatami@pnu.ac.ir

3. Professor, Department of Political Science, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA...

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

by adopting the nationalist ideology, was able to move the indifferent and marginalized elements like a strong motivator and give a double boost to the Sadr Rajan movement and increase the power of its social mobilization. This research was a descriptive-analytical study and the data was collected using library and internet documents.

Keywords: sadr movment, nationalism, Sauron coalition.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام
فصلنامه علمی (مقاله علمی – پژوهشی) پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال سیزدهم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۲، صص ۹۳ – ۷۳

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۳۰۴۰۴

تاثیر ایدئولوژی ناسیونالیسم جریان صدر در روند تشکیل ائتلاف سائرون

فاطمه جرجران شوشتری[۱]
محمد رضا حاتمی[۲]
احمد بخشایشی اردستانی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۷ **تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۵**

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعية دراسات العالم الاسلامي
فصلنامه علمی –پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

جریان سیاسی صدر عراق با استفاده از اید ئولوژی ناسیونالیسم گزاره های گفتمان خود را در عرصه سیاسی – اجتماعی توسعه داده ومحدودیت ها وتقسیم بندی ها را پشت سر گذاشت . این جریان در پی گسترش جایگاه سیاسی خود و نفوذهر چه بیشتر در میان جامعه عراق با افزودن عنصرقوی هویتی در مسیر مصالحه با متحدانی بر آمد که پیش از این از لحاظ جهان بینی جریان صدر قابل تصور نبود .اتخاذ اید ئولوژی ملی گرایی توانست وقفه سیاسی جریان صدر را در مسیر رسیدن به اهداف خویش تاحدود زیادی رفع کرده ومسیر دست یابی به بهرهمندی سیاسی را تسهیل کند وشعاع این جریان را با استفاده از قدرت گفتمان ملی گرایی وسعت بخشد .سوال اصلی که در این مقاله در پی پاسخگویی به آن هستیم این مساله است که ، تاثیر اندیشه ناسیو نالیسم عربی –عراقی در روند تشکیل ائتلاف سائرون چگونه بوده است ؟ رهبر جریان صدر به عنوان یک رهبر مذهبی ریشه دار چگونه بااتخاذایدئولوژی ناسیونالیست توانست ،عناصر بی تفاوت وبه حاشیه رانده شده جامعه را در همکاری با نهضت صدرجان مضاعفی ببخشد ؟

روش تحقیق در این پژوهش ،توصیفی –تحلیلی بوده وروش گرد آوری داده ها کتابخانه ای و اینترنتی بوده است.

واژه‌های کلیدی: جریان صدر،ناسیونالیسم ، ائتلاف سائرون

۱. ادانشجوی دکتری گروه اندیشه های سیاسی ،واحد تهران مرکزی ،دانشگاه آزاد اسلامی ،تهران ، ایران.
fatemeh.jorjoran@gmail.com

۲. استاد گروه علوم سیاسی دانشگاه پیام نور،تهران، ایران.(نویسنده مسئول) ، m.hatami@pnu.ac.ir

۳. استاد گروه اندیشه های سیاسی ،واحد تهران مرکزی ، دانشگاه آزاد اسلامی ،تهران ،ایران .
ahmadbakhshi0912@gmail.com

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

مقدمه

ناسیونالیست یا ملی گرایی عربی واکنشی در برابر استعمار و دخالت بیگانگان در امور داخلی و اشغالگری بود. اندیشه ای که سعی در حفظ هویت ملی و یکپارچگی سیاسی-اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی داشت. کواکبی، پدر ملی گرایی عرب، میهن راگرامی تر از همه چیز می دانست وخواستار اتحاد اعراب بدون توجه به اختلافات مذهبی بود. او با همفکرانش مبنای ایدئولوژیک تجدید حیات ملی عرب را پایه ریزی کرد.

ازسال ۱۹۵۲قومیت گرایی در مصر آغاز شد وبه سرعت در کشورهای عربی نیزگسترش یافت وعراق نیزتحت تاثیرمصر وجهان عرب قرار گرفت. در دوران حاکمیت حزب بعث در عراق نیز ایدئولوژی ناسیونال سوسیالیسم همچون ابزاری کارآمد برای دست یابی به اهداف والای حزبی بکار برده شد. از نظر حزب بعث ناسیونالیسم به معنی سخت گیری و تفکر رادیکال در عربی شدن کامل عراق بود. پان عربیسم بعثی آمیزه ای ازملی گرایی عربی و سوسیالیسم بود .میشل افلق بنیان گذار مسیحی حزب بعث عربی ،(وحدت ، آزادی و سوسیالیسم) رابنیان فکری حزب اعلام کرد. بعد ازسقوط رژیم بعث صدام این نگرش کمرنگ تر شد اما به تدریج بواسطه نارضا یتی های مردمی از سیستم سهمیه بندی ومشکلات اقتصادی و نارسایی خدمات اجتماعی ، مردم ورهبران سیاسی به عنوان یک نسخه تکمیلی به سمت ملی گرایی تمایل یافتند .درشرایط زمانی پس از حزب بعث ، احزاب سیاسی شیعه که در حاشیه بودند فرصتی برای حضور پیدا کردند.اتخاذ ایدئولوژی ناسیونالیسم توسط جریان صدردر این دوره برای غلبه برمشکلات هویتی واتحاد با دیگر گروههای سیاسی ، متدولوژی کارآمدی بود وتوانست تاحدودی با نیروهای سیاسی نا امید از حکومت و کسانی که دربرنامه های سیاسی عراق به حاشیه رانده شده بودند ارتباطات برقرار کرده وناسیونالیسم به عنوان یک ایدئولوژی برای بسط میان گفتمانی توسط جریان صدربکارگرفته شد.اهمیت موضوع این پژوهش در میان گفتمان های سیاسی سنتی عراق بسیارقابل توجه است زیرا در گفتمان سیاسی صدر پیچیدگی های زیادی وجود دارد که توان پیش بینی اندیشمندان سیاسی را دراین زمینه ضعیف می کند . زیرا شناخت کنش سیاسی مزبور با توجه به شناسایی گفتمان هویت محور صورت می پذیرد .

ملی گرایی نوین صدری

می توان گفت یکی از توانمند ترین اندیشه ها که موثردرهمراهی و تایید نیروهای اجتماعی است و دارای قدرت بالای بسیج کنندگی اجتماعی بوده ودر زمره فعالیت های هویتی - فرهنگی وارزشی جریانهای

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

سیاسی قابل ملاحظه است ایدئولوژی ناسیونالیسم می باشد وبه موازات گسترش پهنه فعالیت ها تمایل به ترکیب جمعیت ها واعطای وحدت منافع ومسئولیت های شهری دارد (اسمیت،۱۳۷۷، ۶) .با توجه به تحولات سریع سیاسی - اجتماعی در عراق به نظر می رسد که اندیشمندان عراقی در این دوره به سمت ملی گرایی تمایل داشتند.در واقع چنین به نظر می رسد برخی جریانات سیاسی وبویژه جریان شیعه بعد ازسال ۲۰۰۳ وبعد از فروپاشی رژیم صدام ، به سمت لیبرالیسم و ملی گرایی ترکیبی حرکت کردند(آزاد،۲۰۱۷ ،۱). ایدئولوژی ملی گرایی نوعی خاص و ویژه از مضامین سیاسی به شمار می رود که بیش ترین جذبه ، بیشترین توان و بیش ترین نفوذ سیاسی و قوی ترین سلاح ترکیبی را به همراه دارد (والرشتاین ،۱۳۸۴ ،۲۶۷) .اسمیت وآندرسون بر اهمیت ناسیونالیسم واعتبار هویت ملی تاکیددارند. اسمیت بر هویت ملی به عنوان تواناترین تاثیر هویت های فرهنگی جمعی امروزی تاکید می کند .آ ندرسون با ارتباط دادن ناسیونالیسم با صف آرایی های فرهنگی براهمیت توسعه مطبوعات به عنوان مبنای ظهور آگاهی ملی تاکید می کند (احمدی ،فاضلی ،۱۳۸۶ ،۳۲) . اردشیر پشنگ کارشناس مسائل عراق در توئیتی نوشت :کشمکش های عراق باز تابی از تحولات عمیق بین نسل قدیم وجدید است که با نوعی ملی گرایی نوین عراقی ،مخالف دخالت نیروهای خارجی بوده و خواهان عبور از وضعیت پر فساد نا کار آمد جاری بود ، مقتدا صدر می خواهد از پرچمداران عراق جدید باشد (پشنگ ،۱۴۰۱ ،۱) .جریان صدر با استفاده از ظرفیت های ملی گرایی عناصر و ابعاد گفتمان سیاسی خود را باز تولید کرده و رویه های سنتی احزاب رقیب را کنارمی زدند . دراین دوره گفتمان ناسیونالیسم متاثر ازفضای سیاسی –اجتماعی حاکم بر عراق بود. مساله عربیت حتی در فضای حوزه علمیه نجف که تحت سیطره فارس ها بودپیچیده شده بود واین موضع گیری به زمان سید محمد صدر باز می گشت .بعدها ایشان مبدع دو گانه حوزه ناطقه و حوزه صامته شدند وحوزه نجف را حوزه صامت و اندیشه خود را حوزه ناطق بیان کردند (قطرانی ،۱۴۰۰ ،۱) .از طرف دیگردولتمردان عراقی نیزخواهان ارتباط نزدیک با جهان عرب بودند وعربستان سعودی نیز به دنبال نزدیک شدن به آنها بود .محمد بن سلمان ولیعهد عربستان با یک دعوت رسمی مقتدا صدر را جهت تقویت روابط با همسایه شمال شرقی یعنی عراق فرا خواند.این سفر در حالی صورت پذیرفت که مقتدا صدر به دنبال کسب اکثریت آرا در انتخابات پارلمانی سال ۲۰۱۸ عراق بود.عربستان نیز علاوه بر جامعه اهل تسنن میل به جبهه بندی جدیدی در رهبران شیعه عراق داشت تا نقشه جبهه گیری های سیاسی در این کشور را تغییر دهد (موسوی ، ۲۰۱۷ ، ۱) .

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

پویشهای انتخاباتی جریان صدر در سال ۲۰۱۸

گفتمان رسانه ای جریان صدربه عنوان مهمترین آیتم تبلیغاتی به مرور زمان پیشرفت واضحی پیدا کرده بود.تا پیش از این ،فعالیت های رسانه ای جریان صدر تنها در صدور بیانیه های مقتدا صدرو خطبه های نماز جمعه خلاصه می شد اما صدری ها کانال های مختلف رسانه ای خود راوسیع کردند .هیئت سیاسی وابسته به جریان صدرهر کدام به صورت جدا گانه در رسانه ها حضور داشته ومواضع شان را در قالب بیانیه و یا گفتگودر شبکه های مختلف بیان می کردند وبرای تحقق اهداف سیاسی به پیش می رفتند(طلیع ،۱۴۰۱، ۱) . جریان صدر راهبرد های انتخاباتی خود را این گونه مطرح می کرد ، جریان صدر عقیده دارد که باید تفاوتهای مذهبی کنار گذاشته شده ودولت مدنی عادل تشکیل شود . انتخابات مسئولان دولتی باید براساس وطن دوستی وشایستگی صورت پذیرد. مقتدی صدر در یک مصاحبه رسمی بیان نمود : (چه لزومی دارد که نخست وزیر شیعه باشد).این گفتمان با گفتمان جریان مدنی –جریان غیر اسلامی - تشابه زیادی داشت . در عمل نیز میان جریان صدر وجریان مدنی همکاری و همراهی دیده می شد. جریان صدر با طرح شعار اصلاحات خواهان ((مصالحه اجتماعی)) بود.منظور از مصالحه اجتماعی ، آشتی میان قشرهای مختلف وعشایر عراق بود (نیکزاد ، ۱۳۹۶، ۱) .

شکافهای قومی مذهبی در عراق

کشور عراق دارای تنوع قومی ومذهبی پیچیده ای بوده واین امر باعث بوجود آمدن بسیاری از اغتشاشات ومنشا منازعات برای اعلام خودمختاری ،استقلال ویا بهره گیری بیشتراز منافع سیاسی واقتصادی بوده است . براساس آمار سال ۲۰۱۳ ،شیعیان ۷۰ تا ۷۵ درصد وسنی ها ۳۰ تا ۳۵ درصدجمعیت عراق را شامل می شوند . شیعیان در نواحی بصره،عماره،ذیقار،سماوه،قادسیه،کربلا،نجف،دیاله،بابل،کاظمین، سامرا در اکثریت اند.یک سوم از جمعیت ترکمن ها وبخشی از کردهای عراق شیعه هستند وسنی ها نیز درصلاح الدین،الانبار،نینوا،بعقوبه ،تکریت ، موصل،الرمادی،فلوجه وبغداد در اکثریت هستند.سنی ها در نظامهای سیاسی گذشته شیعیان را از قدرت محروم کرده وهویت ونمادهای شیعی را سرکوب کردند (مرادی کلارده ،سیمبر،۱۳۹۵ ،۳۴-۳۵) .با توجه به پیچیدگی جمعیتی ،عراق دارای اقوام گوناگون وادیان ومذاهب متواتربوده است و در یک جمعبندی هویتهای متنوع و تمایزقبیله ای ،درهم تنیدگی و پیوندهای درون قومی - مذهبی ، ترسیم مرزهای سیاسی این کشور توسط بیگانگان ، عدم طی شدن کامل فرآیند دولت ملت سازی در عراق اهمیت بحث ملی گرایی در قالب ناسیونالیسم را روشن می کند (نیری، انصاری،۱۳۹۱ ، ۱۹۰).

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

پس از حضور آمریکا در عراق باتوجه به مشکل عدم امنیت وتروریسم ،عدم درک پیچیدگی های قومی-مذهبی ورفتار های پرتنش ، سیاست روند ملت سازی بازهم در سایه قرارگرفت . عدم شکل گیری حس ملی گرایانه باعث بروزشکاف در درون قومیت ها ورقابت بر سر تصاحب قدرت برای تسلط برمنافع بیشتر شد وقطب بندی ها را فزونی می داد (سمیعی،نوروزی نژاد،۱۳۹۲ ، ۱۱۹). بعداز سال ۲۰۰۳ احساس پیوند سنی مذهب های عراق بیشتر شد زیرا احساس می کرد که کنار گذاشته شده واحساس محرومیت در دوره خلافت داعش میان بعثی ها وداعش حالتی سیال داشت زیرا حزب بعث معتقد به ناسیونالیسم سکولار بود و گاهی اوقات برخی از وحشیگری های داعش را تقبیح کرده وبه لحاظ ایدیولوژیک نقطه اشتراک چندانی میان داعش و بعثی ها وجود نداشت (منتی ،۱۳۹۹، ۱۵۰) . این مسأله باعث تردید فکری میان این دو طیف با خاستگاهای متفاوت شد.اما مسئله مهمی که جریان صدر روی آن تمرکز کرد مسئله (هویت ملی) یا ناسیو نالیسم عراقی بود که در قامت اعتراضات سیاسی ظاهرشده بود.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

انتخابات سال ۲۰۱۸ و ناسیونالیسم جریان صدر

ایجاد عناصر اشتیاق ، آگاهی و هدایت یکی از مفاهیم مهم در مدیریت منابع انسانی بوده و از عوامل موفقیت زا برای گفتمان جریانات سیاسی محسوب می شود . ایجاد همپیمانی با جریانات در حاشیه وناراضی از دولت، براساس ایدئولوژی ملی گرایی یک مجموعه پیچیده میان گفتمانی ایجاد کرده وشعار(اصلاحات) دردوره انتخابات ،شعاع تبلیغات را وسعت می داد . به عنوان مثال "با هم آینده عراق را بسازیم " این نوع تبلیغ یعنی ،در صورت همراهی ،حرکت به سوی آینده بهتررا پیش رو داریم ، یعنی تاثیر(ما) بهمراه (این جریان سیاسی) در ساخت آینده کشور عراق موثر خواهد بود (یور گنسن ، فیلیپس ۱۴۰۱ ، ۱۴۲) .

مقتدا صدر بارها در بیانیه های خود اعلام کرد :((من عراقی ام واز تهدید نمی ترسم)) .

مقتدا صدر با رهبری حرکت های اعتراض آمیزسعی داشت خود را نماینده اقشار محروم عراق معرفی کند وبه بیان خواسته های مردم بپر دازد . ایشان با همراهی جریانات سکولار و چپگرا ،توانست چندین تظاهرات گسترده علیه فساد وناکار آمدی دولت وکمبود خدمات اجتماعی برگزار کند ودر سخنرانی ها وتوئیت های خودبر لزوم حرکت جامعه به سمت ((آگاهی ملی)) برای احقاق حق جامعه به روشنگریی پرداخت و توانست در میان توده های مردم اعتبار بالایی کسب کند(محمدی ،۱۳۹۹ ،۱-۲).مقتدا صدر با تکرارکلید واژه (مرجعیت عربی) وارد عرصه سیاسی -اجتماعی عراق شد وفقط حوزه ناطقه را بخش

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

پویا برای درک مشکلات روز جامعه وپاسخگویی به مسائل مختلف و قابل اعتنا می دانست وخود را نماینده قشر فقیر می خواند (معصومی زارعی ،۱۴۰۱، ۲) .گفتمان ناسیونالسیم مذهبی جریان صدر پس از التهابات سیاسی واجتماعی در حالی شدت پذیرفت که قشر وسیعی از جامعه را در گیر کرده بود ودر یک دهه اخیر این خیزش برای پیوندهای گسسته شده وقسمت های به حاشیه رانده شده جامعه بسیار مورد اقبال واقع شده بود به صورتی که دیگر جریانهای سیاسی راهم به شدت به این مسیر متمایل ساخت .این جریان از ابتدابا توسل به علقه های ملی گرایانه توانست به احساسات آمریکایی ستیزی جامعه برای کوتاه کردن دست بیگانگان دامن بزند (منتی،۱۳۹۹ ، ۳).گالبرایت در رابطه با در گیری شاخه نظامی جریان صدر با آمریکا نوشت : ((جیش المهدی در قیام سال ۲۰۰۴ علیه ارتش آمریکا چنان یورش برد که نزدیک بود پل برمر (حاکم آمریکایی عراق اشغالی) برای هزاران آمریکایی مشغول در دولت (اشغالی) خود غذا جیره بندی کند.)) (معصومی زارعی ،۱۴۰۱ ،۲ -۳) . از دیگر سو پس از سقوط حزب بعث بسیاری از افرادی که به ناگزیردر حزب فعالیت داشتند احساس ترس کردند که در معرض قصاص بستگان قربانیان رژیم بعثی قراربگیرند ویا به خاطر فعالیت های سر کوبگرانه حزبی محاکمه شوند . این قشر اجتماعی برای یافتن پناهگاه از خشم جامعه، با پیوستن به جریان صدر یک راه ایمن را در مسیر خود پیدا کرده بودند . چرا که جریان صدر جریانی مردمی - مسجدی بود وسیستم گزینشی سختی نداشت ومی توانست پوشش مناسبی برای افراد آسیب پذیر وبه حاشیه رانده شده سیاسی - اجتماعی باشد .در عوض این اقدام اجتماعی جریان صدر از لحاظ سیاسی توانمند تر و تاثیر گذارتر شد اما از لحاظ رفتاری آنرا نامنضبط می ساخت . از این تحلیل فرآیندی در می یابیم که جریان صدر متشکل از چندین بخش مختلف یعنی افرادی که واقعا پیرو اندیشه ها ی شهیدان صدرووفادار به آنها بودند و کسانی که از این جریان به عنوان یک سپر حمایتی استفاده می کردند متشکل شده بود(عالیشاهی ،فروزان ،مسعودنیا،۱۳۹۸ ،۱۹۵) . در این مسیر جریان صدر با نزدیک کردن عوامل هویتی همگرا وگسترش گفتمان هویت ملی وعنصر ناسیونالیسم به معنا دهی به دال های هویتی پرداخت .تا بتواند بوسیله آن به جذب نیروهای مختلف پرداخته و بازوهای حزبی را گسترش دهد. حضور جریان صدر دراعتراضات سالهای ۲۰۱۵-۲۰۱۶ از بغداد ودیگر شهرها علل خصوص در مرکز وجنوب این کشور باعث شد تا نقش - اپوزیسیون جریا ن صدر - در این مرحله پررنگ تر جلوه کند . این اعتراضات در آوریل ۲۰۱۶ هنگامیکه مقتدا صدر اعتراضات را علیه دولت آغاز کرد بیشتر متجلی شد.جنبش صدر همواره با علم کردن این عنوان که یک جریان ملی گرای عراقی است که در برابرنفوذ ایران و دخالت های آمریکا در امور عراق ایستادگی می کند ووابستگان به بیگانگان را نفی

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

وطرد می کند خود را یک(ناجی) معرفی می کرد (منتی ،۱۳۹۹، ۵). ملاحظه میشود که به تدریج در میان گفتار و رفتار سران سیاسی شیعی عراق یک گفتمان مشترک ملی گرایی نیز دیده می شد که عناصر آن شامل : وحدت ملی ، دولت ملی ، عبور از طایفه گرایی وحذف نظام سهمیه بندی جایگاههای حکومتی ، شایسته سالاری وحکومت متخصصین تکنوکرات متبلور شده بود .اما همین سران در عمل رفتار قومی - مذهبی داشتند واین وضعیت ناشی از عدم اعتماد آنها نسبت به یکدیگر و شرایط پیچیده ی محیطی وسیاسی عراق بود (آزاد ،۱۳۹۶، ۲).

تاکید بر هویت عراقی

در هر جامعه ای ، افراد آن جامعه دارای هویت فرهنگی هستند.هویت فرهنگی جامعه و هویت اجتماعی افراد آن جامعه در ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر می باشند . مقتدا صدر در یک گفتمان نوین با محکوم کردن ناسیونالیسم سکولارحزب بعث عراق ، خود را به دنبال ایجاد اتحاد وانسجام وگسترش حوزه گفتمان سیاسی عراق معرفی کرده بود و با اعتقاد به توسعه هویت ملی وسرمایه انسانی در اذهان جامعه ،افرادی که دچار انفعال سیاسی شده ودر درون نیروهای گریز از مرکزفعال بودند ویا فعالیت های سیاسی دولت را ناتوان دررسیدن به اهداف ملی می دانستند جذب کرده ومعتقد بود که با تمسک به آرمانهای ملی گرایی می توان بار دیگر در صحنه سیاسی –اجتماعی حضور یافته ودر پی اصلاح اوضاعی بود که بر آنها تحمیل شده بود .مقتدا صدراعتقاد داشت :((هویت ملی گرایی می تواند به رشد هویت ضد آمریکایی ،فساد ستیزی ،ضد استثماری وغیره افزوده شده ومسیر اصلاح راهموارترکند)).ناسیونالیسم عربی در تاریخ تحولات عراق همواره اثرات ژرفی به جای گذاشته وموجب رشد فرهنگ عربی شده بود .مقتدا صدر در توئیت های خود متذکر می شد که : ((نه شرقی ونه غربی حکومت اکثریت ملی وطنی)) ویا در آغاز توئیت ها وپیامهای خود بیان می داشت : ((من یک عراقی ام واز کسی هراسی ندارم)) . (مقتدا السید محمد الصدر ،۱۴۴۳) مقتدا صدر در پیامهایش اعلام می کرد که اهل مقاومت هستیم و خواهیم بود وبر خواسته های خود راسخ هستیم (mehrnews.com,1401) . مقتدا صدر در توئیتی خطاب به رهبران کردهای عراق در مورد مساله کرکوک می نویسد :(سهیه بندی را رد کنید ودر یک عراق واحد با ما زندگی کنید، با اضافه کردن براعتبار خویش بیفزایید ومتحد قوی وعزیز باشید.اعتدال را دوست بدارید وبین کرد وعرب جدایی نیندازید، پس کسی از دیگری بالا تر نیست الا با تقوا ووطن پرستی، ما از فساد د دور می شویم وتجدید عهد می کنیم بودن در کرکوک را، اصلاح یعنی بالا بودن ونه برتری جستن بریکدیگر)

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

(http;twitter.com/mu-alsadr.2017). تاکید مقتدا صدر بر این پیام ها برای جذب حداکثری فعالان مدنی غیر مذهبی ومنفعل در جهت حرکت به سمت نوسازی ،اعتدال واصلاح وساخت آینده عراق با توجه به حس وطن پرستی به دست مردم عراق بوده وائتلاف سائرون نشان دهنده توجه به همین مساله بود (نواختی ،۱۳۸۹ ، ۳۵۹-۳۶۰).مساله دیگری که باید به آن توجه کرد ماهیت ساختاری جریان صدر وپیکره ی شکل دهنده ارکان آن بود .این جریان سیاسی در واقع امر دارای یک طیف طرفداران وپیروان تحول خواه ،تکنوکرات وبخش جوانی بود که اندیشه های لیبرالی داشتند واین طیف مقتدا صدر را به خاطر همین افکار نوگرایانه می پسندیدند ومساله مهم دیگر اینکه بخش سیاسی و مذهبی وحتی روشنفکری این جریان در صدد احیای (هویت عربی) خود در حوزه ژئو پولتیکی جهان عرب بوده ومقتدا صدر بخش مهمی از همین واقعیت ایدئولوژی ناسیونالیسم عربی بود (یزدان پناه درو،۱۴۰۱ ،۲) .در حقیقت ملی گرایی یک نمونه اندیشه ای جهت توسعه سیاسی -اجتماعی ونوسازی است که در این زمینه بایک رهبر مقتدر درجهت پیش برد اهداف خود دست به توانمند سازی آیتم های هویتی زدکه در مقابل با جریاناتی بود که خواهان ایجاد هویت های مجازی زیر چتر بیگانگان بود (نقیب زاده ،۱۳۷۶، ۱۶۳-۱۶۴). استفاده از عناصر ناسیونالیسم وتنکوکراسی دارای توان بالایی درایجاد وحدت رویه بین نیروهای سیاسی در یک سیاست رقابتی است و می تواند عناصر دنیای مدرن را با حس تاریخی ترکیب کرده واز فردیت یعنی هویت فردی به هویت های اجتماعی وارزشی تبدیل نموده ومسیر جدیدی را برای ساختن مسیرآینده نمایان کند (موثقی ،۱۳۹۱ ، ۴۹۲-۴۹۳) .

عناصر پیوند دهنده ناسیونالیسم عراقی

عناصر پیوند دهنده ی خط فکری ناسیونالیستی جریان صدر از ترکیب چند اصل مهم بوجود آمده است (آزادی -استقلال وحق شهروندی و حق حاکمیت برسر نوشت خود وکوتاه کردن دست بیگانگان از تجاوز ودخالت در مسائل داخلی عراق به علاوه ارزشهای اسلامی).این عناصر بواسطه عنصرتبلیغات وسیع در فضای مجازی وخطابه ها وتذکر های رهبر جریان صدروپیروان اندیشه صدر پردازش شده وگسترده می شد (صالح عراقی ،۲۰۲۰، ۱۱۰۹) .آگاهی بخشی اغلب پدیدآورنده حس شور ودلبستگی ووفاداری ویکی از عناصرتشکیل دهنده ملت وگاه موجب بروزاحساسات مبالغه آمیز میشود.ناسیونالیسم معمولا به عنوان یک زیرمجموعه برای دیگر باورهای همسوشناخته می شود.گروهی از پژوهشگران به پیروی از مارکس وبر ملت را ((بزرگترین گروهبندی مردم معتقد به دارای نیای مشترک ویا نقاط تاریخی مشترک))

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

تعریف کرده اند.ملت ها بر اساس گستره سرزمینی نیز تعریف شده اند .در انسان شناسی بررسی هویت قومی مردم نه تنها به فرهنگ بلکه به محیط پدیدآورنده آن فرهنگ در طی قرن ها توجه می شود (مومنیان ،۱۳۹۵، ۳).اما باید گفت برخی از عوامل برخصلت های تغییر پذیری نظام های ارزشی اثر گذار هستند .از این جهت پیدایش شخصیت های مصلح ورهبران توانمند از عوامل پویایی نظام سیاسی –اجتماعی به شمار می آیند (بشیریه ،۱۳۷۳، ۵۷) . مقتدا صدر نشان داد که در مواجهه با بعثی ها ،بیگانگان ، دشمنان وفاسدان هرگز مصالحه نمی کند وهمراه با سیاست غیریت سازی برگفتمان ملی گرایی مصر است .

آگاهی بخشی جریان صدر

آگاهی بخشی زمینه لازم رابرای ایجاد محورهای جدید مهیا می کند. مقتدا صدر در سخنرانی های خود بیان می دارد که التزام وتعهد قولی وعملی نسبت به وحدت سرزمینی وملی عراق وحفاظت از آن جهت جلوگیری از دخالت های بیگانگان دارد.

مقتدا صدردر بحث مدیریت سیاست های کلان ، اولویت رابه ((منافع ملی عراق)) می دهد ویکی از محورهای اصلی سیاست خودرا در شعارها و تبلیغات خود ((اولا عراق)) بیان می کند. ودر روابط منطقه و همسایگان اولویت خود را منافع ملی تعریف میکند (isna.ir,1,۱۳۹۷) .دربعد داخلی نیز تذکر نوشته ها و توییت ها ی رهبرجریان صدر که به صورت موکد به غیریت سازی می پردازد محور خودی وغیرخودی رامهم برمی شمرد . مقتدا صدر با پیامهای تاکیدی بارها تکرار میکند که هیچ اغمازی در این اندیشه پذیرفتنی نیست وهرگز با فاسدان وخائنان وکسانی که دردوره های گذشته آزمایش خود را پس داده اند کنار نمی آییم واین پیام بیانگر این مساله است که ذهن جمعی وشعورا جتماعی مردم عراق از این مسائل دررنج بوده وعادی سازی روابط با کسانی که استقلال وآزادی عراق را نادیده می گیرند در تقابل بوده واین یک امر غیر قابل پذیرش است . در اینجا با محورسازی ونشان دادن هویت دشمنان ، خطوط قرمز جریان مشخص شده وپاسخ محکمی به آنها داده شده بود (صالح عراقی ،کانال تلگرام معتبر جریان صدر ،۲۰۲۰ ،۱۱۰۵) . مقتدا صدر رهبر جریان صدر عراق در توئیت ها وسخنرانی های خود نیز به کشور هایی که با مداخلات نظامی در کشور عراق امنیت این کشور را تضعیف کرده اند هشدار داده وفاکتورها یی را در تذکرات سیاسی خود بیان کرده است : ((حذف مداخلات بیگانگان و بر خورد با دشمنان ملت ،تامین امنیت ملی و حفظ استقلال کشور عراق همواره مورد تاکید ما بوده واز اهداف این جریان سیاسی –اجتماعی است)) .(صالح عراقی ،۲۰۲۰ ،۸۲۹) مقتدا صدر نسبت به سیاستمداران

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی –پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

واکراد عراق نیز در توئیت ها وسخنرانی های خود اینگونه بیان داشته است : ((ما خواهان عراقی متحد هستیم و از اکراد میخواهیم که سیستم سهمیه بندی مناسب حکومتی رارد کنند، ما می خواهیم شما بدون جدایی در یک عراق واحد با ما زندگی کنید. به سیاستمداران کرد توصیه می کنم (پیوستن) ما می خواهیم شما متحدان قوی وعزیزی باشید که ظلم نکنید وبا هم با عشق در یک عراق متحد زندگی کنیم ودوستی در اعتدال است وبین اکراد واعراب جدایی نیست وکسی بردیگری برتری نداردمگر با تقوای الهی و عشق به وطن . پس باید از فساد دور شویم و تجدید عهد کنیم ودر کرکوک با هم بپیوندیم وبا هم باشیم واین راه اصلاح است)) (twitter.com/mu-alsadr.2017) . براساس قانون جدید که بعد از رژیم بعثی تصویب شد توزیع کرسی های پارلمان در استان کرکوک به گونه ای است که پنج کرسی به کردها و سه کرسی به عرب ها و دو کرسی به ترکمن ها داده شده است در حالی که این خلاف ترکیب جمعیتی این سه گروه است ونماینده پارلمان عراق ،توزیع کرسی ها در قانون انتخابات جدید را گامی در جهت تجزیه عراق می داند (خبرگزاری مهر ،۱۳۹۹، ۱) .

مقتدا صدر در گفتمان ملی گرایی ، (حب وطن) را از ایمان دانسته وآنرا مقدس می داند واز سهم خواهی و سیستم سهمیه بندی به شدت انتقاد کرده وآنرا باعث تضعیف وتجزیه عراق می داند وبی اعتنایی به سرافرازی وطن را عاملی می داند که باعث دخالت بیگانگان در برا بر استقلال و منافع ملی می شود (صالح عراقی ، کانال تلگرام معتبر در دسترس ،۲۰۲۰ ، ۱۱۱۰).

همگرایی با جریانات غیرشیعه

در انتخابات سال ۲۰۱۸ جریان صدر با ائتلاف سائرون (ائتلاف انقلابیون برای اصلاحات) شگفتی زیادی را رقم زد واین پیروزی باعث غافلگیری ناظران شد . به این اعتبار که انتظار می رفت سایر جریانهای سیاسی و قدیمی بیشترین کرسی ها را بدست بیاورند اما در واقع پیروزی این ائتلاف نشانگر این واقعیت بود که برخی از جریانهای اهل سنت ومدنی خواهان مشارکت بیشتر در دولت آینده عراق بودند واعتقاد د ا شتند باید بخشی از وزارت خانه های کلی مانند وزارت خانه دفاع وکشور ووزارت خارجه در اختیار اهل سنت قرار بگیرند، تصور این جریانات بر این بود که در طول سالهای گذشته به حاشیه رانده شده اند. با این حال بیشتر طیف های اسلام گرای کرد به دنبال هماهنگی با مقتدا صدر بودند (هانی زاده ، ۱۳۹۷، ۳). دلایل تشکیل ائتلاف سائرون وموفقیت آن در انتخابات پارلمانی عراق یکی از نکات بسیار مهمی بود که باعث سبقت ائتلاف سائرون بر دیگر جناح های سیاسی عراق شد - توجه به عنصر ناسیونالیسم یا ملی

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

گرایی عراقی - بسیار موجه بود که البته بیشتر بر عربیت تاکید داشت ومساله دیگر تاکید بر مطالبات بخش جوان جامعه عراق به خصوص بخش های کمتر برخوردار وقشر ضعیف جامعه بود که نسبت به احزاب کلاسیک نا امید شده بودند وجنس سخنان مقتدا صدر را متفاوت و تازه می دیدند.در حقیقت می توان گفت که مقتدا صدر خود را نماینده قشر فقیروضعیف جامعه عراق می دانست (جامعه تحلیلی - خبری الف، ۱۳۹۷، ۲) .

احتیاط وائتلاف

سیر تحولات کشور عراق همواره پرتکانه وحساس بوده است. چالش های پیش روی این کشور بسیار دشوار بوده و توانسته تاثیرات منفی چندی برفرایند سیاسی - اجتماعی عراق به جای بگذارد و این نشانگر نکته مهمی است که اگر بلوک های سیاسی رویکردی منعطف و باز اتخاذ نکنند و با یکدیگربرای رسیدن به اهدافشان متحد نشوند با موفقیت همراه نخواهد شد.

جریان های سیاسی عراق در این دوران گذار، متوجه شده اند که باید بر هویت های سیاسی و اجتماعی خود افزوده و دامنه گفتمان سیاسی خود را گسترش دهند. از همین رو اتحاد استراتژیک (ائتلاف) مقوله ای حیاتی برای رشد و توسعه فعالیت های سازمانی و همچنین کسب مزیت های رقابتی جدید در حیطه سخت انتخابات است . برای رقابت در این حیطه نیاز به نوآوری جهت رسیدن به اهداف و افزایش منابع قابل دسترس برای تامین اعتبار لازم است (sharif strategy.org,2020,1) .در این دوره ناسیونالیسم دارای چنین پتانسیلی بود. ازنظر آلتوسر تمامی پدیده های اجتماعی تحت کنترل ایدئولوژی هستند ورسانه های جمعی برای آن عمل می کند وبا فرا خواندن ، مخاطبین را به (خدمت می گیرند)، یا همه را به سوژه تبدیل می کند واین از طریق انتخاب یک سبک صورت می پذیرد (یورگنسن ، فلیپس ، ۱۴۰۱، ۳۹-۴۰) . سائرون ائتلافی متشکل از هفت حزب بود که اصلی ترین انها دو حزب (الاستقامه)به رهبری مقتدا صدرو دیگری (کمونیست)بود.این ائتلاف در پاییز سال ۲۰۱۸موفق به یک پیروزی شگفت آور شد .چرا که ائتلاف یک جریان مذهبی با خواسته های لیبرالی با طیفی بیگانه از دین و با دو ایدئولوژی متفاوت چگونه قابل جمع شده بود؟ اما اتحاد مورد نظربر اساسی مشترک یعنی حرکت به سوی اصلاحات سیاسی ومبارزه با فساد تحت لوای ملی گرایی شکل گرفته بود وحداقل در کوتاه مدت به نظر می رسید که اتحاد برای رسیدن به اهداف وموفقیت در رقابت انتخاباتی باز خوردی مطلوب به همراه داشته باشد .اما نباید فراموش کردکه حافظه تاریخی واندیشه درونی پیروان صدر نیز در بلند مدت در این

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

روند بی تاثیر نخواهد بود واین عامل مهم به شکاف عمیق ، ریشه دار و موروثی که در جهانبینی صدر گرایان و کمونیست ها وجود دارد مربوط می شود (النیداوی ،۱۳۹۷ ، ۱-۲) .

اثرات زبان انگیزشی برپذیرش عناصر ملی گرایی

ایجاد عناصرانگیزشی یکی از مفاهیم به نسبت جدیدی است که در گستره مدیریت منابع انسانی بسیار مهم است .بطور مثال ایجاد اشتیاق برای مشارکت در انتخابات یا عضویت در یک حزب سیاسی یکی از عوامل موفقیت زا برای جریانات سیاسی است .با توجه به توانایی در میزان جذب ، فداکاری ، مشارکت ، قدرت شورو هیجان ایجاد شده به پیامد های سازمانی مختلف مانند رشد سازمانی و انظبات رفتار سازمانی ، حفظ اسرار و اطلا عات و رضایتمندی منجر می شود و کارگزاران مایل می شوند که زمان خدمت و ابتکار بیشتری را به منظور موفقیت سازمانی انجام دهند (دستجردی ،هارونی ، عابدینی ، ۱۳۹۹ ، ۱-۳) . جریان صدر با توجه به اهداف ایده آلیستی وتکیه بر توانمندی در حوزه گفتمان بواسطه قدرت بیان رهبری (مقتدا صدر) توانست با سخنان انگیزشی و با مفصل بندی هویتی و فراخوان رسانه ای وتدبیر تحلیلی اندیشمندان این جریان ، بر شعاع دایره پیروان خود بیفزاید ودر این امر به ایدئولوژی ناسیونالیسم تمسک بجوید. (آ نتونی اسمیت) و (هاچینسون) ایدئولوژی ناسیونالیسم را دارای ابعاد سیاسی و فرهنگی می دانند و آنرا شامل سه آرمان استقلال ، وحدت و هویت دانسته واینکه هدفی هستند که ملی گرایان وجنبش های اید ئولوژیک ناسیونالیستی در پی آن بر آمده اند (منتی ،۱۳۹۹ ،۱۳۵) . با بررسی سخنان وخطبه ها و پیام های مقتدا صدر در این دوره متوجه می شویم که گفتمان غالب ایشان در سالهای ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸ ودر تجمع های اعتراضی مردم عراق ، به سمت ناسیونالیسم و تکنوکراسی گرایش داشت ودر فضای مجازی نیزتوانسته بود حس ملی گرایی را بیدار کرده و بر لزوم حفظ استقلال کشور تاکید می کرد .هشتک های (من یک عراقی ام) ویا ، (وطنمان را از نو میسازیم) ، (آینده عراق در دستان ماست وما نسبت به آن مسئولیم) وهمه کلید واژه هایی که در برابرمخاطب از جمله (ما)استفاده می کند از جمله کلمات انگیزشی است که اشتیاق به هویت جمعی رادر ذهن مخاطبین روشن می کند . مقتدا صدر به عنوان یک رهبر جسور و همیشه در صحنه همگام با معترضان به نقش آفرینی در سطح جامعه پرداخته وبه اقدامات دولت درصحنه سیاسی به دلیل فساد و رانت خواری معترض بود. وی درتحصن سال ۲۰۱۶ خواستار ایجاد اصلاحات در دولت و حل مشکلات مردم و مبارزه با فساد شده بود (حیدری ،۱۳۹۸ ، ۱-۲) . مقتدا صدر در پیامی خطاب به مردم عراق گفت : ((ای انقلابی ها وای نیروهای امنیتی عراق

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

بدانید که این کشور ، امانت در دست شماست ، باید به دنبال به نتیجه رساندن طرح اصلاح مردمی بر حکومتی باشیدکه با اموال ملت ، دست به فساد وظلم زده است . وی ادامه داد: انقلابیون باید سایه دخالت خارجی آمریکا و غیر آنرا وحتی دخالت برخی عناصری که پشت کیبوردهای رایانه ها نشسته اند وطبق برنامه های استعماری آمریکا ودیگران فعالیت می کنند ، رد کنند . صدر در ادامه با دعوت از آن دسته از مردم عراق که سکوت کرده اند از آنان خواست به ایفای نقش بپر دازند وحتی بایک کلام از معترضان در این کشور حمایت کنند .در ادامه مقتدا صدر مردم عراق را به ادامه اعتراضات مسالمت آمیز تاحصول نتیجه مطلوب دعوت کرد (ابنا ،۱۳۹۸، ۱) .با توجه به هویت سازی (عراقی) وغیریت سازی (استعمار آمریکا و بیگانگان ووابستگان به آنها) می توان حوزه اندیشه ای وگفتمان غالب این جریان در این دوره را تا حدودی شناخت .بر مبنای این گفتمان همه کسانی که مسئولیت اجتماعی –سیاسی خود را نادیده گرفته ویاناکامی در مشارکت وکنش سیاسی داشته اند را به چالش کشیده وفقدان مشارکت را نهی می کند.

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی –پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

اهمیت آیتم تبلیغات

یکی از مسایل مهمی که برذهن مخاطبین اثر گذار است آیتم تبلیغات است در تبلیغات با توجه به مسائل روانشناختی می توان تقاضا را در ذهن مخاطبین ارزش گذاری نمودودرجه اهمیت آنها را مشخص کرد همین عامل در تبیین سیاستهای حزبی بسیار موثر است ودر جذب مخاطبین ، عنصری بسیار کاربردی است .برای مثال می توان سیاست های سازشی یا تعارض آمیز وانتظارات حزبی ویا اشتیاق به هویت حزبی –هویت ملی ویا تبلیغات برای ایدئولوژی حزبی را درصدر تبلیغات قرار داد.به طور کلی تبلیغات سه هدف اصلی دارد :

۱-اطلاع رسانی ۲-ترغیب ۳ -یادآوری (.javid mgd. Com,2020) .یکی از دلایل مهم پیروزی جریان صدردر انتخابات ۲۰۱۸ راهبری حرکت های اعتراض آمیز گسترده در عراق بود.در واقع مقتدا صدر با رویکردی پوپو لیستی نماینده اقشار محروم جامعه عراق بود وبه بیان خواسته های آنها پرداخته وبا همراهی جریانات سکولار وچپگرا چندین تظاهرات گسترده علیه فساد وناکار آمدی دولت برگزار کرد ودر میان توده ها ی مردم جایگاه خاصی یافته بود . مقتدا صدرباتوجه به گفتمان ناسیونالیسم عربی خودرا پرچم دار ملی گرایی عراق می دانست .اما نکته مهم دیگرکه می توان از آن به عنوان عنصر تاثیر گذار بیرونی نام برد تلاش های چند ساله گذشته عربستان در تقویت روحیه ناسیونالیسم عربی ، به خصوص

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

در جنوب عراق وبین شیعیان این کشوربود .محمد بن سلمان،ولیعهد ونخست وزیرعربستان سعودی با سرمایه گذاری های عظیم اقتصادی وکمک های مالی در عراق ، برمحبوبیت خود در این کشور افزود واز شخصیت های سیاسی-اجتماعی ومذهبی عراق در ریاض میزبانی کرده بود واین مساله بر اذهان عمومی مردم عراق اثر گذار بود (محمدی ، ۱۳۹۹ ،۲) . باید در نظر داشت که عراق در پس سالها در گیری و جنگ و حملات تروریستی واشغال نظا می ا زهرنظر دچار آسیب های جدی شده ونیاز به نسخه ای موثق برای ترمیم این آسیب های اقتصادی داشت . از این منظرسرمایه گذاری خارجی بسیار ضروری به نظر می رسید .و پاد زهر سرمایه گذاری با تبلیغات می توانست بخش وسیعی از افراد جامعه را با خود همسو کند ، از این رو حلقه های اطراف ایدئولوژی ناسیونالیسم عربی،طیف متنوعی راشامل می شد .معیار موفقیت یک ایدئولوژی سیاسی ، به میزان مقبولیت آن وابسته است .هر چه دایره یک عقیده سیاسی تعداد بیشتری از مردم را شامل شود، به همان اندازه برقدرت خود افزوده ومیزان بسیج اجتماعی را بالا برده واز مشروعیت قدرت رقیب می کاهد (رستمی ،زیبا کلام ،۱۳۹۷ ،۱۳۲) .

برای درک بهتر گفتمان ملی گرایی ، مقتدا صدربه بررسی گزارههای تاکیدی وی میپردازیم:

(- نه به اشغالگری آمریکا- نه به دخالت ایران -نه به حضور اسرائیل -نه به داعش

● نه به حزب بعث -نه به استعمار - نه به استثمار) ودیگر گزاره هایی که گویای این مطلب بودند که سیاستمداران فاسد باید کنارگذاشته شده وبا آنها صلحی در کار نیست واین نشان دهنده عرصه غیریت سازی جریان صدر برای یاد آوری به همگان بود (نیکی ملکی ،۱۴۰۰، ۱) .نمادهایی که در چارچوب گفتمان جریان صدربواسطه عناصر زبانی به یکدیگر متصل ومرتبط می شوند ودالهای ملی گرایی ،مبارزه با فساد، جهاد ، مبارزه با دشمنان داخلی ومقابله با دخالت بیگانگان را در مدلول یکپارچگی هویتی حزبی جذب کرده وبا جمع آوری وپیوند هویت های گونا گون دایره نفوذ جریان سیاسی را گسترش داده واز طریق هم ارزی تفاوتها را پوشش می دا د وحتی اگر این اتحاد موقت بود باز هم نشانگر هژمونی گفتمانی جریان صدر بود (کسرایی،شیرازی،۱۳۸۸، ۳۵۵) . مقتدا صدر در گفتمانش همواره سعی داشت تا خود را به عنوان ناجی برای عراقی ها بشناساند وبه همین دلیل به غیریت سازی با دیگر گروههای رقیب توجه می کرد (مژدهی ،۱۳۹۸ ، ۱) . مسئله مهمی که باید به آن توجه شود این است که تحولات جدید عراق صرفا یک جنگ قدرت درون بیت شیعی میان مقتدا صدر با گروههای نزدیک به ایران نبود ، بلکه این کشمکش ها باز تابی از تحولات عمیق بین نسل جدید ونسل قدیم بودکه به نوعی ملی گرایی مدرن

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

عراقی ، مخالفت با دخالت خارجی وخواهان عبور از وضعیت پر فساد و نا کار آمد ی بودکه باعث فقر بیشترشده بود، مقتدا صدر می خواست رهبرجریان سیاسی عراق جدید باشد (پشنگ ، ۱۴۰۱ ، ۱). مقتدا صدر در سال ۲۰۱۶ خطاب به حشد الشعبی نسبت به حضور در انتخابات هشدار داد : ((مشارکت این افراد در انتخابات ، حکومت را به یک نهاد نظامی یا شبه نظامی تبدیل خواهد کرد.)) مقتدا صدر در این باره بیان داشت :

((مشارکت حشد الشعبی در انتخابات باعث می شود وجهه جهاد و مجاهدین خدشه دار وحکومت به نهادی نظامی یا شبه نظامی تبدیل شود و آرای مردم به صورت ناحق به دست می آید. مشارکت مجاهدی که هیچ گونه مهارت سیاسی ندارد در امورسیاسی وحکومتی به منزله انتحارنظام سیاسی کشور است .)) (جعفر زاده،۱۳۹۷ ، ۱) باید این مطلب را در نظر گرفت که بستر وفضای سیاسی عراق آماج التهابات سیاسی وگسست ها وشکافها ی قومی - مذهبی وغیره می باشد وهمه نخبگان سیاسی برای ویترین سیاسی خود حرکت به سمت دولت مدنی در مقابل اسلام گرایی سرداده وخواهان دولتی سکولار وفراگیر هستند .

در این زمینه وجه افتراق مقتدا صدر با دیگر جریانات در این راستا بود که او میگفت : (من قبل از اینکه مسلمان و شیعه باشم یک عربم) ولذا این گونه برطبل ملی گرایی وعربیت کوبیده وعلم مبارزه با فساد را می گرداند (آزاد ،۲۰۱۷، ۳).

گفتمان با عشایر عراق

مقتدا صدر در گفتمانهای انگیزشی وارزشی خطاب به عشایر عراق بیا ن می کند :

((ما به عشایر برای دفع خطراتی که متوجه عراق است نیاز داریم))

همبستگی ووحدت با عشایر در کشور عراق برای نیل به اهداف سیاسی - اجتماعی بسیار مهم می باشد زیرا شیوخ طوایف از قدرت عمل بسیار بالایی بر خور دار بوده وسران این عشایر دارای نفوذ بالایی بر طایفه خود ومرتبتین با این طایفه هستند .در پیام دیگری مقتدا صدر به عشایربه عنوان میراث دار فرهنگ عربی این گونه خطاب می کند :

تشکر –عشایر ما - صاحب نسب هستند

عشایر ما – حامی – وطن هستند

ارتبا ط مقتدا صدر با عشایر عراق بسیار برجسته ومهم بود زیرا عشایر و طوایف وابسته به آنها در

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

حفظ امنیت ودفاع در برابر متجاوزین عامل توانمندی بودند .مقتدا صدر در تویتی در صحفه رسمی خود نوشت : ((به فرزندان غیورعراقی وعشایری که به دنبال حفظ امنیت عراق ومحافظت از مقدسات کشور در برابر تروریست های داعش و بعثی های شرور هستند می گویم که به شما برای محافظت از استان ها و مناطقتان در برابر تجاوزات

اعتماد دارم وبدانید که عراق در خطر است)) مقتدا صدر بارها در دیدار با سران عشایر عراق وسخنرانی های خود به لزوم اتحاد با عشایر وتوجه به جایگاه آنها پرداخته وعشایر را از ارکان مهم ملت عراق می داند (511 saleh iq.com /@mu.alsadr.2020.archives).

اهمیت ارتباط با عشایر در عراق

هر رئیس عشیره در عراق در کمترین حالت ممکن بین سه تا پنج هزار فرد گوش به فرمان دارد وبرای همین در انتخابات عراق ، عشایر وسران عشیره جایگاهی ویژه در تبلیغات انتخاباتی دارند وهر کاندیدا یی در وهله اول به دنبال کسب خشنودی آنهاست . در زمان فتوای جهاد کفایی که در سال ۲۰۱۴ علیه مقابله با یورش گروه تروریستی داعش صادر شد، اولین کسانی که به این فتوا لبیک گفتند ، عشایر بودند (.irna ۱۳۹۷.ir) .

نکته قابل توجه این است که برای ایجاد ارتباط مناسب با اقشارگوناگون جامعه در زمان ومکان مناسب درحرکت به جهت برابری و ملی گرایی نیاز به آگاهی جمعی وجود دارد واین آگاهی جمعی در زمان نا رضایتی های اجتماعی به صورت فرایندی گسترده شده ونیاز به ناجی ورهبر برای نجات از بحران احساس می شود.مقتدا صدر با حمایت از اعتراضات وتظا هرات مردمی در سال ۲۰۱۵ وپیوستن به اعتراضا ت در سال ۲۰۱۶ وعدم حمایت از دولت این جنبش اعتراضی مردمی،ارتباطات وسیع با سران عشایر بواسطه سابقه ارتباطات سید محمد صدر با آنها وحفظ رابطین عشیره ها ناسیونالیسم عربی را به یک جنبش سیاسی با مطالبات وسیع وغیریت سازی بارقیبان کلاسیک تبدیل کرد .

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

نتیجه گیری :

جریان صدر با رهبری مقتدا صدر پرچمدار یک جریان ملی گرای نوین در عراق بود این جریان در طی سالها مقاومت و درگیری با دشمنان در اولین انتخابات مهم پسا داعش در سال ۲۰۱۸ با اتخاذ ایدئولوژی ناسیونالیستی در صحنه حاضرشد. مقتدا صدربا پرچم ملی گرایی نوین خواهان ایجاد تحولات گسترده درنظام سیاسی عراق ،عدم دخالت بیگانگان در اموراداخلی عراق واولویت دادن به منافع ملی،اصلاحات سیاسی وغلبه بر روشهای کلاسیک سیاست های رقبا بود .گرایش به سمت نهادینه کردن روح ناسیونالیسم عربی در عراق در برابر قومیت گرایی که عراق را به سمت تضعیف وتجزیه ودست اندازی استعمار واستثمار می برد وظیفه ای بود که مقتدا صدر در این دوره احساس کرد ودر مقام اجرای این امر به گسترش حوزه سیاسی خود اهتمام ورزید وبرفراخوان رسانه ای جریان صدرافزود . مقتدا صدر برای هویت سازی جریان صدر در این دوره به مقابله با رقبایی پرداخت که هنوز در حوزه سیاسی با دید گاههای قومیتی - مذهبی خواهان حضور در صحنه سیاسی سنتی عراق بودند .مقتدا صدردر این دوره با اتخاذ اید ئولوژی ملی گرایی توانست به باز سازی نقاط ضعف جریان صدر پرداخته وبا قدرت در انتخابات پیروز شود وسرمایه اجتماعی این جریان را به یک سرمایه بزرگ سیاسی تبدیل کند .نکته قابل توجه در صحنه سیاسی عراق این بود که بازیگران سیاسی عراقی با هر ایدئولوژی ومنش سیاسی به طور دائم در حال موازنه سازی هستند واین امر برای بقای سیاسی آنها لازم است .یکی از راههای مهم برای موازنه سازی ایجاداتحاد وائتلاف است که در این دوره جریان صدر با اتحاد با جریان کمونیست ،با ائتلاف سائرون (حرکت انقلابیون برای اصلاحات) توانست به برتری سیاسی دست یابد . اتخاذ ایدئولوژی ملی گرایی در جهت حرکت به سمت توسعه وثبات ومبارزه با فساد جهت ساختن آینده عراق در واقع از اهداف ایده آلیستی جریان صدر بود .مقتدا صدر در سخنرانیها و پیامهای خود خطاب به مردم عراق گفت: عشق به وطن از ایمان است واز خود گذشتگی در برابر ملت وتلاش برای پیروزی از شرافت است وهدف از ناسیونالیسم صرفا دفاع از حاکمیت ملی کشور- حق حکومت برخود - ومحافظت از آن در برابرفشارهای سیاسی بیگانه بوده است لذا باید نسبت به این امر هوشیار بود ووارد عرصه عمل شد ودر این مسیر جامعه عراق که ازمطالبات خود نسبت به سیاستمداران کلاسیک دلسرد شده بودند باارائه یک رویه نوین ، با رهبری مقتدا صدر، یک موج بسیج اجتماعی گسترده ای بوجود آوردند .

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

منابع :

۱. اسمیت ،آنتونی ،منابع قومی ناسیونالیسم ، ۱۳۷۷ ،مطالعات راهبردی ،شماره ۱،پرتابل جامع علوم انسانی

۲. ابراهیم زاده ،دستجردی ،هارونی، عابدینی ،رضا،عباس ،علی رضا ،اثرات زبان انگیزشی رهبربراشتیاق کارکنان از طریق متغیرها ی میانجی ادراک از ارتباطات شفاف ادراک شده ،۱۳۹۹ ،دوفصلنامه علمی پژوهشی ،دانشگاه اصفهان ،سال ۵ ،شماره ۱،پیاپی ۱۷

۳. آزاد،حامد،روند تحولات داخلی عراق ومسائل وبحران های داخلی عراق ،مرکز بین المللی مطالعات صلح-ipsc ، آگوست ۲۰۱۷ ، فصلنامه دیپلماسی صلح ، تابستان ،شماره ۱

۴. النیداوی،عمر،احتمال شکاف در ائتلاف سائرون ،۱۳۶۷،راهبرد معاصر،کد۳۶۵

۵. بینا ،پیام ویژه مقتدا صدر به تظاهرکنندگان عراقی /سایه دخالت امریکا را از خود دورکنید ،ابنا،۱۳۹۸ ،کد۷۶۰۶۱۴

۶. بینا،روابط ما با ایران پایداراست ، مقتدا صدر ، ارتباط محرمانه ای با عربستان ندارد، ایسنا ،غرب آسیا وآفریقا،۱۳۹۷،کد۹۷۰۳۰۱۰۰۵۲۶

۷. پشنگ ،اردشیر،شیفت عراق به سوی ناسیونالیست ،۱۴۰۱ ، دنیای اقتصاد ،شماره ۳۸۸۶۷۱۶۶

۸. بینا ،تعریف دقیق اتحاد استراتژیک یاهمان ائتلاف استراتژیک چیست ؟، ۱۳۹۹،سایت شریف استراتژی ، دانشگاه صنعتی شریف ، تهران،مجتمع خدمات فناوری

۹-جعفرزاده ،سمانه ،سید مقتدا صدر مرد چند چهره عراق ،۱۳۹۷ ،شفقنا ،fa.shafaqna.co

۱۰-سمیعی ،علیرضا، نوروزی نژاد،محمد،دولت ملت سازی بین المللی وخشونت سیاسی در عراق جدید، پژوهش نامه ایرانی سیاست بین الملل ،سال دوم ،شماره۱،پائیزوزمستان ۱۳۹۲، ۹۵-۱۲۱

۱۱- بینا ،خیزش مجدد ناسیونالیسم عربی -عراقی (۲۰۰۳-۲۰۲۰) ،۱۳۹۹ ،فصلنامه روابط خارجه،سال۱۲ ،شماره ۱

۱۲- بینا ،دلایل پیروزی ائتلاف سائرون در انتخابات عراق ،خبرگزاری الف،۱۳۹۷ ،کدخبر 0 3970227074alef . ir

۰۱۳-رستمی ، زیبا کلام ، مسعود ،صادق ،تبار شناسی ایدئولوژی باستان گرا ودیگر سازی،۱۳۹۷ ،فصلنامه پژوهشهای جهان اسلام

۱۴-صدر ،مقتدا ،twitter.com/mu -al sadr ،شامل توئیت های مقتدا صدر در سالهای ۲۰۱۹-۲۰۲۰ در توئیتر و خبر گزاری های معتبر ودر دسترس

۱۵-طلیع ،امجد ،ساختار تفکر جریان صدر ،صدری ها چگونه می اندیشند ؟ ،۱۴۰۱ ،شعوبا ،پایگاه آشنایی باجامعه وفرهنگ وملل مسلمان ، shouba.i r

۱۶-عراقی ،محمد صالح ، پیام های مقتدا صدر خطاب به عشایر و قومیت ها ،کانال تلگرامی معتبر جریان صدر، 2019-2020 saleh.iq.com

۱۷-عالیشاهی ،عبدالرضا، فروزان ،یونس ، مسعودنیا ،حسین ،ویژگیهای پان شیعیسم جریان صدر در عراق پسا داعش ، پژوهش نامه ایرانی سیاست بین الملل ،۱۳۹۸،بهار وتابستان ،۱۹۳-۲۱۶

۱۸- موثقی ،سید احمد ، نوسازی وتوسعه سیاسی ،۱۳۹۱ ،نشر میزان ،تهران

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]

۱۹-منتی ،ایوب ،خیزش مجدد ناسیونالیسم عربی در عراق ۲۰۰۳-۲۰۲۰ ،۱۳۹۹،فراتاب ،نشریه گروه بین الملل ،کد ۱۱۴۵۶
۲۰-معصومی زارعی ، هادی ، مقتدا صدر کیست ودر سیاست چه می کند؟،۱۴۰۱ ،فارس پلاس ،farsnews.ir
۲۱-مژدهی ، مهسا ،کینه صدر نسبت به گروههای مقاومت از کجا نشات میگیرد؟ ،۱۳۹۸ ،خبرانلاین،کد ۱۵۷۵۷۶۷
۲۲-محمدی،محمدرضا ،عربستان ،انتخابات عراق ومسیر باز گشت به ناسیونالیسم عربی،۱۳۹۹ ،موسسه مطالعات وتحقیقات بین المللی ابرار معاصر تهران
۲۳-مرادی کلارده ،سجاد ،سیمبر رضا،شکافهای اجتماعی عراق و تاثیر های آن برسیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با محور بحران ۲۰۱۴ ، دو فصلنامه پژوهشی جامعه شناسی سیاسی جهان اسلام ،۱۳۹۵ ،دوره۴،شماره۲،پاییز وزمستان
۲۴-مو منیان ،محمد رضا، ملی گرایی ، گاهنامه سلام ،۱۳۹۵، اسفند ،نشریه ۴
۲۵-نیکی ملکی ،جواد ،چارچوب گفتمان سیاسی مقتدا صدر چیست ؟، ۱۴۰۰ ،مشرق ،کد ۱۲۸۴۵۸۶
۲۶-نیکزاد ،رضا ،ارزیابی احتمال پیروزی جریانات ملی گرا ی اسلامی در عراق،مرکز مطالعات راهبردی ،۱۳۹۷،شماره ۳۳
۲۷-نیری،بیژن،انصاری،محمد امین،نقش قومیتها در تکاپوی فدرالیسم نوین سیاسی عراق ،اسفند۱۳۹۱،دوره۵،شماره۲۰ ،۱۹۵-۱۶۳
۲۸-کربلایی ،حسین ،مقتدا صدر کیست ؟جریان صدر چه جریانی است ؟۲۰۲۲ ،فرهنگ ا سلامی معاصر،مسایل سیاسی
۲۹-هانی زاده ،حسن ،ائتلاف سائرون ونامزدهای نخست وزیری عراق،۱۳۹۷،جامعه تحلیلی الف
۳۰-هوارث ،سلطانی ،دیوید،سید علی اصغر،نظریه گفتمان در علوم سیاسی ،۱۳۷۷،فصلنامه علوم سیاسی ،شماره ۲
۳۱-یورگنسن ، ماریان ، فلیپس ،لوئیز، نظریه و روش در تحلیل گفتمان ،هادی جلیلی ، ۱۴۰۱ ، نشر نی

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید: DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۳۰۴۰۴
جرجران شوشتری، فاطمه؛ حاتمی، محمد رضا؛ اردستانی، احمد بخشایشی (۱۴۰۲)، «تاثیر ایدئولوژی ناسیونالیسم جریان صدر در روند تشکیل ائتلاف سائرون» فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س۱۳، ش۴، زمستان ۱۴۰۲، صص ۹۳-۷۳.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-09]